

Da Pisanello alla nascita dei Musei Capitolini. L'Antico a Roma alla vigilia del Rinascimento, Musei Capitolini 24 maggio — 19 luglio 1988, Roma 1988, Arnoldo Mondadori Editore, Le Luca edizioni d'Arte, ss. 259

Spośród trzech wystaw dekady 1978—1988 poświęconych „Antykowi w Renesansie” i uwiecznionych w pokaźnych, znakomicie wydanych Katalogach: 1) W.S. Sheard, *Antiquity in the Renaissance*. Catalogue of the Exhibition Held April 6 — June 6, 1978, Smith College Museum of Art, Northampton Mass. 1979, 2) *Natur und Antike in der Renaissance*, Ausstellung im Liebieghaus, Museum alter Plastik, 5 December 1985 bis 2 März 1986, ed. H. Beck und P.C.Bol, Frankfurt am Main 1986, 3) *Da Pisanello alla nascita dei Musei Capitolini...*, ta ostatnia zasługuje na szczególną uwagę. Poświęcona bowiem została samemu tylko Rzymowi nadto w krótkim, niewiele dłuższym niż pół wieku, okresie (od 1417 r. — początek pontyfikatu papieża Marcina V do 1471 r., roku założenia przez Sykstusa IV Muzeum Kapitolinського).

Katalog, poprzedzony wstępem Maurizio Calvesiego (ss. 11—14) i zamknięty sumiennie zestawioną, obszerną bibliografią (ss. 247—259) składa się z pięciu części, które, jak to stało się ostatnio zwyczajem w tego rodzaju publikacjach, zawierają nie tylko reprodukcje eksponatów i ich opisy ale także, nierzadko wielostronicowe, eseje wprowadzające. Część pierwsza poświęcona jest pobyтови w Rzymie znanego podróżnika i archeologa Cyriaka

z Ankony i rysunkom w słynnym kodeksie Marcanova (obecnie w Modenie — Bibl. Estense); druga zaś obrazom Rzymu antycznego w iluminacjach ozdabiających liczne, rozrzucone dziś po całym świecie, kodeksy; trzecia część dotyczy pobytu w Rzymie Pisanello, Massolina, Filarete, Fra Angelico i Benozzo Gozzollego i wpływu dzieł antycznych na ich dokonania w tym mieście; w czwartej rozważane są rysunki rozmaitych dzieł sztuki (m.in. reliefów kolumny Trajana, łuku Konstantyna i szeregu sarkofagów), które służyły jako wzorniki; i wreszcie w piątej części pojawiają się „symbole Rzymu”, a więc najsłynniejsze antyczne posągi, które przetrwały w tym mieście stając się w XV w. czczonymi jak świętości relikdami dawnej potęgi Rzymu. W ten sposób, obejmując wszystkie bodaj aspekty antyku w sztuce wczesnego rzymskiego renesansu, Katalog wystawy kapitolinської stał się publikacją, która podsumowuje niejako prowadzone w ostatnich latach badania nad tym, jakże ważnym, tematem.

Choć książka nie zawiera wielu prawdziwie nowych myśli, istotnych odkryć i ustaleń, co zresztą zapewne nie było jej celem, to jednak dotychczasowe wyniki badań omówione zostały niezwykle sumiennie, a cenne spostrzeżenia niektórych autorów dobrze rokują dalszemu rozwojowi badań nad oddziaływaniem „starego” Rzymu na „nowy” w latach poprzedzających pontyfikat Sykstusa IV. Warto zwrócić uwagę na teksty Enrico Parlato (*Il gusto all'antica di Filarete sculture*, ss. 115—123) i Arnolda Nesselratha, jedyne go nie-Włocha wśród autorów Katalogu, (*Simboli di Roma*, ss. 195—205). Parlato podsumowuje długą se-

rię publikacji jaką w ostatnich kilkunastu latach poświęcono Filarete-rzeźbiarzowi (Seymour, 1973; Lord, 1975; Spencer, 1978 i 1979; Cannata, 1985; Bray, 1987). Pisząc o watykańskich drzwiach badacz ten nie tylko wartościuje dotychczasowe interpretacje (zgłasza m.in. uzasadnione obiekcje do opinii Lord o związkach z symboliką solarną w przedstawieniu Chrystusa) ale także, jak to ma miejsce w wypadku scen z *Metamorfoz* Owidiusza zdołających bordiury, wskazuje na wciąż jeszcze nie wyjaśnione ich znaczenie i rozważa, choć bardzo ogólnie, związek z tekstami w *Ovide moralisé* i w *Ovidius moralizatus*. Arnold Nesselrath zaś interesująco charakteryzuje znaczenie i oddziaływanie, szczególnie jemu dobrze znanych, gdyż pisał już o nich wcześniej wielokrotnie, „symboli” Rzymu — a więc Dioskurów z Montecavallo, uznawanych za dzieła Fidiasza i Praksytelesa, posągów bogów rzecznych (od 1517 r. na Kapitolu), w większych lub mniejszych fragmentach zachowa-

nych statui Konstantyna i jego następców i wreszcie Wilczycy kapitolńskiej oraz konnego posągu Marka Aureliusza.

Bardzo dobre ilustracje, w tym niektóre kolorowe, ukazujące obok znanych dzieł także rzadko publikowane, lub niekiedy nie publikowane dotąd wcale, zwłaszcza szkice i rysunki, są dodatkowym walorem tego monumentalnego Katalogu. Obok takich publikacji jak: R. Weissa, *The Renaissance Discovery of Classical Antiquity* (1969); *Memoria dell'antico nell'arte italiana*, t. 1—3 (1984—1986); *Umanesimo a Roma nel Quattrocento*, Atti del Convegno, New York 1981 (1984); P.P. Bober i R. Rubinstein, *Renaissance Artists and Antique Sculpture* (1986, wyd. 2. 1988) Katalog *Da Pisanello alla nascita dei Musei Capitolini* winien stać się lekturą każdego badacza tradycji antycznej, a sztuki Quattrocenta w szczególności.

Jerzy Miziołek